

१. सुरक्षण पत्रहरु नगदमा परिणत गर्ने व्यवस्था नभएकोले secondary market स्थापनाका लागि आवश्यक पहल गरिनु पर्ने ।
२. बैंकहरुले गैर-बैंकिङ्ग सम्पत्तिलाई भाडामा (Lease) उपलब्ध गराउन सक्ने कानूनी व्यवस्थाका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐनमा संशोधनका लागि आवश्यक पहल गरिनु पर्ने ।
३. नेपाल राष्ट्र बैंकद्वारा जारी नीति/निर्देशनको बुझाई तथा कार्यान्वयनमा कहिले काहिँ द्विविधा हुने हुनाले अन्तर विभागीय समन्वयलाई समेत प्रभावकारी बनाउन नीति/निर्देशन कार्यान्वयनको क्रममा उठेका जिज्ञाशा तथा द्विविधा उपर प्रष्टता प्रदान गर्नाका लागि एक संयन्त्र स्थापना गरिनु पर्ने ।
४. आ.व २०८२/८३ को मौद्रिक नीतिको बुँदा नं ७६मा विद्यमान कर्जाको वर्गीकरण तथा कर्जा नोक्सानी व्यवस्था अध्ययन गरी आवश्यकता अनुसार पुनरावलोकन गरिनेछ भनी उल्लेख भएता पनि हाल सम्म कुनै नीतिगत हेरफेर नभएको हुनाले अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास/मान्यता अनुरूप कर्जा नोक्सानी व्यवस्थापनमा लचकता ल्याउन आवश्यक पहल लिइनु पर्ने ।
५. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको आधार दर यथार्थपरक बनाउने हेतुले आ.व.२०८१/८२ को मौद्रिक नीतिको बुँदा नं ७८ तथा आ.व २०८२/८३ को मौद्रिक नीतिको बुँदा नं ९९ मा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको आधार दर गणना विधिमा पुनरावलोकन/सुधार गरिने उल्लेख भएकोमा हाल सम्म सो नभएको ।
६. नेपाल राष्ट्र बैंकबाट जारी एकीकृत निर्देशनको ई.प्रा.नि.नं १७ को बुँदा १ अनुसार वर्ग क, ख र ग वित्तीय संस्थाहरुले हाल आफ्नो कुल कर्जा सापटको कम्तिमा ५% विपन्न क्षेत्रमा लगानी गर्नुपर्ने उल्लेख गरिएको छ ।

	२०६६ असार	२०७४ असार	२०७९ असार	२०८३ वैशाख
कुल कर्जा (वाणिज्य बैंक)	३८० अर्ब	१३४० अर्ब	३७२० अर्ब	५२३० अर्ब
विपन्न क्षेत्रमा लगानी गर्नुपर्ने	११.४० अर्ब	७० अर्ब	१८६ अर्ब	२६० अर्ब

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले विपन्न वर्गमा कर्जा लगानी होस भन्ने हेतु लघुवित्त वित्तीय संस्थाहरुमा लगानी गर्ने गरिएको भएतापनि विपन्न वर्गमा प्रवाह गर्नुपर्ने कर्जाको आकार ठूलो मात्रामा बढ्दै गएको र सोही अनुरूप यस क्षेत्रमा माग नरहेको व्यहोरा विभिन्न तथ्याङ्कहरुले समेत पुष्टि गर्दछ ।

साथै, बजेट वक्तव्यमा समेत विपन्न तथा साना किसानका लागि कर्जा साना किसान विकास लघुवित्त वित्तीय संस्था मार्फत सञ्चालन गर्न लक्ष्य लिइएको छ ।

तसर्थ, विपन्न वर्गमा प्रवाह गर्नुपर्ने कर्जाको सीमा ५% बाट घटाएर ४% कायम गरिनु पर्ने ।

७. नेपाल राष्ट्र बैंकबाट जारी एकीकृत निर्देशनको ई.प्रा.नि.नं. १७ को बुँदा नं १२ बमोजिम तोकिएका क्षेत्रहरुमा मुलुकको प्रथमिकतामा रहेको स्वास्थ्य र शिक्षा क्षेत्र समेत समावेश गरिनु पर्ने ।

८. ऋणको ब्याजदर ऐतिहासिक न्यून बिन्दुमा रहँदा समेत कर्जाको माग बढ्न नसकेको अवस्था छ । हाल ऋणीको जोखिम परिवर्तन भएता पनि बैंकहरुले risk premium हेरफेर गर्न नपाउँदा market risk को सिद्धान्त विपरित हुन गएको छ । तसर्थ, ऋणीको risk profile हेरेर risk-based pricing अनुसार प्रिमियम

दर परिवर्तन गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको खण्डमा बैंकहरूलाई समेत कर्जा प्रवाहमा थप प्रोत्साहन मिल्ने ।

साथै, ऋणीसंग सम्भौतामा उल्लेख भए बमोजिम प्रिमियम दरको अधिनमा रही बजारको तरलता तथा ऋणीको जोखिम हेरी सम्भौता गरिएको प्रिमियम दरको अधिनमा रही प्रिमियम दर तल/माथि गर्न पाउने व्यवस्था गरिनु पर्ने । हाल रही आएको अधिक तरलता भएको परिस्थितिमा यस व्यवस्थाबाट प्रत्यक्ष लाभ ऋणीले नै पाउने ।

९. नेपाल राष्ट्र बैंकबाट विभिन्न सेवा/शुल्कहरू तोकिनुका साथै कतिपय बैंकिङ्ग सेवा विना शुल्क उपलब्ध गराउनु पर्ने व्यवस्थाले गर्दा बजारमा खुला प्रतिस्पर्धा (open market competition) नभएको अनुभव गरेका छौं । यी विविध सेवाहरू प्रदान गर्दा लाग्ने लागतहरू हाल बैंक स्वयंले नै व्यहोर्दै आइरहेका छन् ।

अतः बैंकहरू अझ बढी प्रतिस्पर्धात्मक हुने गरी तथा बैंकहरूलाई नवप्रवर्तन तथा नयाँ प्रविधिमा प्रोत्साहित गर्नका निमित्त सेवा शुल्क संग सम्बन्धित सीमा र दरहरू खुला बजारलाई नै छोडिनु पर्ने ।

१०. पुँजी पर्याप्तताका लागी जारी गरेको डिबेञ्चरहरूको लागी भुक्तानी कोष (capital redemption reserve) सिर्जना गरी भुक्तानी कोषको लागी रकम छुट्याउने दायित्व विना राखिएको आम्दानी प्रयोग गरेर सो reserve बराबरको रकम बोनस सेयर जारी गर्न सक्ने व्यवस्था गरिनु पर्ने ।

११. धितोपत्र बोर्डबाट स्वीकृत प्राप्त गरेका Private Equity Fund/Venture Capital Fund प्रचलित कानून बमोजिम सूचीकृत हुन नपर्ने तथा लगानी हुने संस्थाको fund size को १० प्रतिशतसम्म मात्र लगानी गर्न मिल्ने व्यवस्था अनुरूप Private Equity Fund/Venture Capital Fund लाई विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट प्राप्त गर्न सकिने पुँजी स्रोत कम हुन सक्ने हुँदा उक्त कोषहरूमा गर्ने लगानीलाई सहजीकरण र प्रोत्साहन गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाको प्राथमिक पुँजीको ५% सम्मको लगानीलाई पुँजीकोषबाट घटाउन नपर्ने व्यवस्था गरिनु पर्ने ।

१२. नेपाल राष्ट्र बैंकबाट जारी एकीकृत निर्देशनको ई.प्रा.नि.नं. १४ को बुँदा नं ५ (क)(१) बमोजिम बैंकहरूले विदेशमा शाखा कार्यालय स्थापना गर्न निष्कृत कर्जा अनुपात ५% भन्दा कम हुनु पर्ने र सुपरीवेक्षकीय पुनरावलोकन अन्तर्गत समग्र जोखिम व्यवस्थापनमा २% भन्दा बढी कुल जोखिम भारत सम्पत्ति थप नभएको हुनुपर्ने व्यवस्था पुनरावलोकन गरिनु पर्ने ।

१३. Non-deliverable forward (NDF) कारोबारको सीमा प्राथमिक पुँजीको ३० प्रतिशतसम्म वृद्धि गरिएको भए पनि हालको Net Open Position को ३० प्रतिशत सीमाका कारण बैंकहरूले उक्त सुविधा पूर्ण रूपमा उपयोग गर्न नसकेको हुनाले INR पोजिसनको निश्चित अंशलाई Net Open Position गणनाबाट छुट दिने वा Net Open Position को सीमा वृद्धि गरिनु पर्ने ।

१४. आयात निर्यातमा संलग्न मुख्य निकायहरू (नेपाल राष्ट्र बैंक, भन्सार कार्यालय, बैंक, आदि) आबद्ध भई आयात निर्यातसंग सम्बन्धित भन्सार प्रक्रिया, कागजात, logistic व्यवस्थापनका लागी एक साझा digital platform बनाउन पहल गरिनु पर्ने । यसले आयात निर्यातमा निगरानी लगायत रिपोर्टिङ्गमा समेत सहजता र पारदर्शिता ल्याउन मद्दत पुग्ने ।

१५. डिजिटल प्लेटफर्महरूको बढ्दो प्रयोग संगै डिजिटल बैंकिङ्ग प्रयोग गर्ने ग्राहकहरूका लागि प्रत्येक कारोवारमा SMS सूचना अनिवार्य गरिनुको सट्टा omni channels (जस्तै मोबाइल बैंकिङ्ग/इन्टरनेट बैंकिङ्ग) मार्फत गरिएका कारोवारहरूमा in-app माध्यमबाट सूचनाहरू प्रदान गर्नु थप प्रभावकारी हुने भएकोले SMS लाई मात्र बाध्यकारी नगरी app मार्फत समेत सूचना पठाउन सकिने व्यवस्था गरिनु पर्ने ।

१६. नेपाल राष्ट्र बैंकबाट QR- interoperability का लागि निर्देशन दिएको केही वर्ष भइसकेता पनि हालसम्म पनि QR मा अन्तरआवद्धता नभएकोले ग्राहकहरूलाई QR प्रयोगका लागि अलग-अलग operators को प्रयोग गर्नु परेको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै ग्राहकहरूको सहजताको निमित्त यथाशीघ्र interoperability लागू गरिनु पर्ने ।
१७. डिजिटल च्यानलको बढ्दो प्रयोगले निम्त्याईरहेको डिजिटल स्क्याम, फ्रडबाट ग्राहकहरूलाई बचाउन तुरुन्तै त्यसको जानकारी प्रहरी तथा सम्बन्धित बैंकहरूलाई दिन एउटा साभ्या प्लेटफर्म बनाउन आवश्यक पहल गरिनु पर्ने ।
१८. आ.व २०८०।८१को मौद्रिक नीतिको बुंदा नं १०३ मा केन्द्रीय ग्राहक पहिचान (Centralized KYC) प्रणालीको निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने भनी उद्घोष गरिएता पनि हाल सम्म सो कार्यले पूर्णता पाउन नसकेको अवस्था छ । उपयुक्त नियामक ढाँचा अन्तर्गत ग्राहक पहिचान विवरण लगायत Due Diligence विवरणहरू समेत केन्द्रीकृत प्रणालीमा (केन्द्रीय केवाईसी) अभिलेख रहने प्रणाली स्थापना गरी उक्त प्रणालीको विवरण बमोजिम ग्राहक विवरण अद्यावधिक गर्ने आवश्यक व्यवस्था गरिनु पर्ने ।
१९. राष्ट्र बैंकको निर्देशन नं. १४ को बुंदा २(१) अनुसार बैंकले राष्ट्र बैंकको पूर्व स्वीकृति बिना महानगरपालिका अन्तर्गतका शाखाहरू बन्द गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको छ । यस व्यवस्थालाई फराकिलो बनाई उपमहानगरपालिका एवम् शाखा धेरै भएका नगरपालिकाहरूमा पनि यो व्यवस्था लागू गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।
२०. नेपाल राष्ट्र बैंकबाट बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई जारी एकीकृत निर्देशनको ई.प्रा.नि.नं १६ को बुंदा नं ३(३) अनुसारको अधिनमा रही १० वर्ष देखि शुन्य मौज्दात रही कारोबार नभएका खाताहरू सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरी बन्द गर्न सक्ने व्यवस्थालाई परिमार्जन गरी उपरोक्त बमोजिमको खाता बन्द गर्न सक्ने अवधि घटाई पाँच वर्ष गरिनु पर्ने ।
- साथै, व्यापार, बैदेशिक रोजगारी, बैदेशिक अध्ययन लगायत विविध कारणहरूले गर्दा ग्राहकहरू मुलुक तथा मुलुक बाहिर समेत रहेको परिस्थिती विच कुनै ग्राहकले आफ्नो खाता बन्द गर्न चाहेमा डिजिटल (मोबाइल /इन्टरनेट बैंकिङ्ग) माध्यमबाट सहज रुपमा बन्द गर्न सक्ने व्यवस्था गरिनु पर्ने ।
२१. संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत बैंकहरूले गर्दै आईरहेका कार्यक्रमहरूलाई अझ प्रभावकारी ढङ्गले अगाडि बढाउनका निमित्त सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट जारी आदेश एवं नेपाल राष्ट्र बैंकले जारी गरेको संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व सम्बन्धी मार्गदर्शनको परिधि भित्र रहेर बैंक तथा वित्तीय संस्थाका संघहरू मार्फत् गरिने वित्तीय साक्षरताका कार्यक्रमहरूलाई समेत CSR अन्तर्गत समावेश गर्न सकिने व्यवस्था गरिनु पर्ने ।